

Рень Ю.В.

Академія Державної пенітенціарної служби

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПРИХОВУВАННЮ ЗЛОЧИНІВ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Стаття присвячена дослідженню кримінально-правових заходів запобігання приховуванню злочинів за законодавством України, їхньої специфіки, організації та можливості вдосконалення, з'ясуванню сутності зарубіжного досвіду в цій сфері. Проаналізовано національне законодавство та законодавство деяких зарубіжних держав, що спрямовані на боротьбу із злочинністю, зокрема й щодо приховування злочинів. Автором проаналізовано на загальнотеоретичному рівні положення кримінального законодавства України у сфері приховування злочинів, визначено основні способи та методи щодо протидії та приховування певного суспільно небезпечного діяння. У статті проаналізовано досвід зарубіжних держав у вищезазначеній соціальній сфері; встановлено зв'язки національного та зарубіжного забезпечення щодо протидії та приховування злочинів, а також можливість уніфікації способів і методів боротьби в цій сфері.

Ключові слова: приховування злочину, протидія злочинам, запобігання злочинам, зарубіжний досвід у сфері протидії та запобігання приховуванню злочинів, кримінально-правові заходи.

Постановка проблеми. У зв'язку зі змінами, що відбуваються у всіх сферах суспільного життя України, зокрема й у галузі боротьби зі злочинністю, дедалі більшої актуальності набувають питання підвищення ефективності правових засобів і методів протидії діянням, які перешкоджають діяльності правоохоронних органів і суду щодо своєчасного виявлення та розслідування злочинів, притягнення винних до відповідальності. Одним із таких діянь є заздалегідь не обіцяне приховування злочину.

Сучасна кримінально-правова та кримінологічна наука розробляє напрями розбудови теоретично обґрунтованої системи кримінально-правових заходів, яка, з одного боку, здатна забезпечити необхідний і достатній вплив на кримінальні правопорушення в різноманітних формах їх вияву, а з іншого – відповідає принципам функціонування правової та соціальної держави.

Актуальність теми зумовлена суспільною небезпечністю приховування злочинів, оскільки це ускладнює роботу правоохоронних і судових органів, перешкоджає розкриттю та розслідуванню злочинів і встановленню винних осіб, негативно позначається на строках та якості досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, таким способом заважаючи реалізації завдань, що стоять перед кримінальним судочинством. У зв'язку з цим існує необхідність

комплексного дослідження та вдосконалення кримінально-правових засобів запобігання приховуванню злочинів з урахуванням досвіду діяльності в цій сфері державних і недержавних інституцій зарубіжних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематикою протидії та запобігання приховуванню злочинів, а також врахування зарубіжного досвіду у сфері протидії та запобігання приховуванню злочинів займалися такі відомі науковці, як Г.І. Баймурзін, І.А. Бушуєв, П.І. Гришаєв, Т.М. Гуд, М.І. Ковальов, М.І. Мельник, Н.Г. Радунцев, В.Г. Смірнов, М.Х. Хабібуллін та інші. Проте, незважаючи на велику кількість наукових праць та актуальність цієї теми, прослідковується значна кількість невирішених проблем, які виникають під час запобігання приховуванню злочинів, а також належного застосування досвіду зарубіжних країн як ефективного способу протидії цим негативним діянням.

Постановка завдання. Мета статті полягає в загальнотеоретичному дослідженні положень кримінального законодавства України у сфері приховування злочинів, визначенні основних способів і методів щодо протидії та приховування певного суспільно небезпечного діяння, з'ясуванні досвіду зарубіжних держав у вищезазначеній кримінальній сфері, а також аналізі норм національ-

ного та зарубіжного законодавства щодо протидії та приховування злочинності, а також можливості імплементації кримінально-правових заходів окремих зарубіжних держав у національне законодавство України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ст. 396 Кримінального кодексу України (далі – КК України) встановлена відповідальність за приховування злочину. Більшість фахівців у галузі кримінального права вважають, що юридична природа цього злочинного діяння полягає в тому, що воно є видом причетності до злочину. Причетність до злочину – це така злочинна діяльність, яка пов'язана із вчиненням злочину іншою особою, але яка не є співучастю у ньому [5, с. 47]. Проте така поведінка може бути суспільно небезпечною, тому що здатна істотно зашкодити діяльності суду, органів досудового розслідування щодо своєчасного виявлення, припинення та розслідування злочинів [5, с. 52].

Відповідно до ч.1 ст. 396 КК України під приховуванням злочину треба розуміти заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину [7].

Антизлочинна політика будь-якої держави повинна бути спрямована на запобігання суспільно-небезпечним діянням, а також використовувати позитивний досвід застосування кримінально-правових заходів приховування злочинів окремих зарубіжних держав. Зважаючи на особливості та специфічні ознаки, що властиві певному типу правової системи, кримінальне законодавство зарубіжних країн по-різному підходить до питання як нормативного регулювання інституту причетності до злочину, так і до боротьби з ним.

Запобігання злочинності – це сукупність різноманітних видів діяльності та заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин із метою усунення негативних явищ і процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [3].

Під запобіганням також треба розуміти діяльність, що перешкоджає вчиненню кримінальних правопорушень, не допускає їх вчинення. Запобігати означає «не допускати чогось заздалегідь, відвертати». Досягається такий результат шляхом застосування заходів запобігання, що «запобігають, відвертають щось», попередження, тобто «застереження проти чого-небудь», або припинення розпочатих правопорушень, що тлумачиться як «змушування перестати щось вчиняти» [9, с. 175].

Як вітчизняні, так і закордонні криминологи пропонують досить широкий спектр заходів запобігання злочинності, їхніх класифікаційних ознак і систематизацію, серед яких не останнє місце займають заходи кримінально-правового характеру.

Відомий український учений М.І. Хавронюк зазначає, що держави у своїй кримінально-правовій політиці дотримуються дуалізму покарань та інших заходів кримінально-правового впливу, насамперед так званих «заходів безпеки» (у різних кримінальних кодексах вони йменуються також як «кримінально-правові заходи», «заходи виправлення та безпеки», «заходи впливу», «інші заходи кримінально-правового характеру», «особливі правові наслідки злочину», «інші правові наслідки злочину» тощо) [16, с. 6].

Елементом функціонування кримінально-правових заходів є закон, яким установлюються формальні підстави для застосування або відмови в застосуванні кримінально-правових заходів, умови їх застосування, процесуальне оформлення прийнятого рішення, умови його виконання тощо. Тож нормативне регулювання функцій кримінально-правових заходів не обмежується виключно нормами кримінального права, а охоплює норми кримінального процесуального, кримінально-виконавчого та інших суміжних галузей права на підставі конституційних приписів загального характеру [6, с. 172].

Дослідження правової природи заходів кримінально-правового характеру дає можливість зробити висновок про те, що більшість учених поділяє їх на певні групи з урахуванням характеру або способу здійснення кримінально-правового впливу. Правовий аналіз норм Загальної частини чинного КК України дає змогу запропонувати поділ усіх заходів кримінально-правового впливу за ознаками суб'єкта кримінально-правових відносин і правових наслідків такого застосування на кримінально-правові заходи щодо фізичних осіб і заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб [1, с. 103].

Говорячи про протидію та запобігання приховуванню злочинів, треба звернути увагу на те, що згідно із статистичними даними більше ніж третина злочинів, що вчиняються, приховуються. Це породжує ще більшу кількість учинених суспільно небезпечних діянь, і, зокрема, їх вплив на криминогенну ситуацію держави. Відповідно, з'ясувати причини та умови виникнення цих діянь неможливо. А тому перед державою стоїть

велике питання щодо можливості вдосконалення та винайдення альтернативних способів протидії та запобігання прихованню злочинам [4, с. 112].

З огляду на актуальність зазначеного питання під час розроблення, апробації та запровадження заходів запобігання латентній злочинності треба провести аналіз закордонного досвіду в цій сфері.

Так, вивчаючи позитивний зарубіжний досвід і можливість впровадження його на теренах України, треба звернути увагу на законодавче врегулювання питання притягнення до кримінальної відповідальності за приховування злочинів, спільні та відмінні риси характеристики цього злочинного діяння тощо [9, с. 41].

Аналізуючи положення кримінального законодавства Великої Британії (прецедентний тип правової системи), варто зазначити, що політика цієї держави, яка спрямована на протидію та запобігання злочинам, характеризується державністю, оскільки на рівні держави встановлено спеціальне законодавство, правоохоронні органи наділені повноваженнями на стадії розслідування злочинів щодо можливостей приховування злочинів [10, с. 156].

Існує пряма вказівка на визнання англійським законодавцем злочинності причетного посягання. Передбачена кримінальна відповідальність осіб, що приховують факт вчиненого злочину, особу, яка його вчинила та наслідки які ним заподіяні [10, с. 156].

Дещо інший підхід до кримінально-правових заходів запобігання приховування злочинів за кримінальним законодавством США, у цій країні заходи запобігання приховування злочинам характеризуються взаємообумовленістю, взаємоузгодженістю та цільовою спрямованістю. Саме спільна діяльність правоохоронних органів та органів громадянства є запорукою належного й об'єктивного розслідування та розкриття злочинів, а також встановлення всіх обставин суспільно-небезпечного діяння. У законодавстві встановлено ототожнення інститутів співучасті та приховування злочинів у кримінальному праві США, застосування однаково суворого покарання як до співучасників, так і до причетних осіб, об'єднання виявів такої протиправної поведінки в єдиний термін – сприяння злочину [15, с. 46].

За кримінальним законодавством країн романо-германського (континентального) типу правових систем передбачається відповідальність за широкий спектр причетних до злочину діянь, а саме: заволодіння майном, речами тощо, які були отримані злочинним шляхом; сприяння у викорис-

танні майна, придбаного внаслідок злочину; ненадання інформації про достовірно відомий злочин із метою його приховання (КК Швеції); не перешкодження злочину (потурання); приховування злочину; заздалегідь не обіцяне придбання або використання майна, здобутого злочинним шляхом (КК Франції) [15]. Кримінальний кодекс Іспанії не містить родового поняття приховування, однак у наявності досить широкий перелік діянь, які за своєю правовою природою становлять приховування злочину. Цей тип правової системи у сфері протидії та запобігання приховуванню злочинів характеризується індивідуальним запобіганням злочинам органами внутрішніх справ, що полягає у впливі на особу потенційного злочинця відповідними засобами впливу. Це є ефективним, оскільки, як показує практика, породжує відсутність рецидиву злочинів і не допускає вчинення злочинів, що готувалися.

У свою чергу КК Данії встановлює кримінальну відповідальність за «сприяння злочину» та визначає, що за діяння, яке сприяє злочину, настає кримінальне покарання, а Особлива частина Кодексу передбачає злочинність дій, які утворюють причетність до злочину, як-от приховування, придбання злочинно здобутого майна, сприяння та не перешкодження злочинів [11, с. 51].

Кримінальний кодекс Республіки Гана (країна традиційного типу правових систем) під страхом кримінального покарання зобов'язує кожного громадянина вжити заходів щодо запобігання злочинам й оголошує злочином приховування особи, яка вчинила будь-який злочин (ст. 22). Покарання за протиправне придбання майна, завідомо здобутого злочинним шляхом, встановлюється таке ж, як за той злочин, за допомогою якого здобуто таке майно (ст. 146), перешкодження розслідуванню злочину (ст. 220), невжиття заходів щодо розслідування злочину посадовою особою (ст. 221). Указані склади розміщено у розділі злочинів проти правосуддя. Протидія та запобігання вищевказаним злочинам цього типу правової системи характеризується попереднім розробленням програм боротьби із приховуванням особи, яка вчинила злочин, також наявністю механізму реалізації цієї програми [11, с. 74].

У Йорданському кримінальному праві (релігійний тип правових систем) до співучасників злочину віднесено виконавця, підбурювача та пособника, а також систематичних переховувачів. Заздалегідь не обіцяне приховування є самостійним злочином і до співучасті не належить. Щодо боротьби із приховуванням злочинів цієї право-

вої системи, то треба наголосити на тому, що безпосередня увага приділена ранній профілактиці злочинності, тобто приділення уваги до корекції моральний якостей особи, яка схильна до вчинення аморальних дій [13].

Кримінальні закони країн далекогосхідного типу правових систем (КНР, Японія) в Особливій частині встановлюють кримінальну відповідальність за діяння, які характеризуються як приховування злочині. Цікаво, що КК Японії вказує на те, що близького родича злочинця може бути звільнено від кримінальної відповідальності за приховування останнього. Треба наголосити на тому, що цей тип правової системи досить озброєний способами та засобами протидії та запобігання приховуванню злочинам, зокрема це наявність спеціальних теорій протидії та запобігання злочинності; налагодження зв'язків правоохоронних органів із суспільством; швидке реагування правоохоронних органів на вчинення злочину

та виявлення причин та умов; здійснення профілактичної діяльності держави; інформування суспільства про існування злочинності в державі тощо [11, с. 59].

Висновки. Отже, з огляду на актуальність зазначеного питання ми вважаємо, що для нашої держави значним у сфері протидії та запобігання злочинності є перейняття досвіду зарубіжних держав, а також налагодження міжнародного співробітництва та встановлення міжнародних зв'язків у цій сфері, зокрема доцільно використати досвід Японії щодо нормативного закріплення спеціальних теорій протидії та запобігання злочинності, налагодження зв'язків правоохоронних органів із суспільством, швидкого реагування правоохоронних органів на вчинення злочину та виявлення причин та умов, здійснення профілактичної діяльності держави, інформування суспільства про існування злочинності в державі тощо.

Список літератури:

1. Гончар Т.О. Загальна характеристика заходів кримінально-правового впливу. *Правова держава*. 2014. Вип. 18. С. 101–104.
2. Гуд Т.М. Кримінальна відповідальність за приховування злочину (ст. 396 КК України): автореф. дис. ... к-та юрид. наук: спец. 12.00.08. Харків, 2016. 20 с.
3. Геронтологічні основи запобігання злочинності, а також поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. *Мего-Інфо*. Юридична бібліотека № 1: веб-сайт. URL: <http://mego.info> (дата звернення: 02.07.2018).
4. Даньшин М.В. Класифікація способів приховування злочинів у криміналістиці: навч. посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. 116 с.
5. Карагодин В.Н. Преодоление противодействия предварительному расследованию. Свердловск, 2014. 133 с.
6. Козаченко О.В. Функціональні характеристики системи кримінально-правових заходів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 168–172.
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 03.07.2018).
8. Лозінська І.А. До питання про поняття і зміст заходів кримінально-правового характеру. *Вісник Криминологічної асоціації України*. 2014. № 8. С. 185–194.
9. Николайчук И.А. Выявление признаков сокрытия преступлений. *Законность*. 2011. № 6. С. 40–42.
10. Николайчук И.А. Сокрытия преступлений как форма противодействия расследованию / Под ред. Р.С. Белкина. Москва, 2011. 233 с.
11. Овечкин В.А. Расследование преступлений, скрытых инсценировками: учеб. пособие. Харьков: Юрид. ин-т, 2010. 64 с.
12. Романов А.К. Правовая система Англии: учеб. пособие. Москва: Дело, 2000. С. 82.
13. Саади Я.М. Виды соучастников преступления по Уголовному кодексу Иордании. *Правова держава*. 2008. № 10. С. 283–290.
14. Уголовный кодекс Испании / Под ред. и с предисл. д-ра юрид. наук, проф. Н.Ф. Кузнецовой и д-ра юрид. наук, проф. Ф.М. Решетникова. Москва: «Зерцало», 2016. 218 с.
15. Уголовный кодекс Франции / Науч. ред. и предисл. канд. юрид. наук, доц. Л.В. Головки и канд. юрид. наук, доц. Н.Е. Крыловой; пер. с франц. и предисл. канд. юрид. наук, доц. Н.Е. Крыловой. СПб.: «Юридический центр Пресс», 2016. 650 с.
16. Хавронюк М.І. Заходи кримінально-правового впливу: які вони бувають? *Юридичний вісник України*. № 21 (934). С. 6–7.

УГОЛОВНО-ПРАВОВЫЕ МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ СОКРЫТИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЯ: ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ

Статья посвящена исследованию уголовно-правовых мер предотвращения сокрытия преступлений по законодательству Украины, их специфики, организации и возможности совершенствования, выяснению сущности зарубежного опыта в этой сфере. Проанализированы национальное законодательство и законодательство некоторых зарубежных государств, направленные на борьбу с преступностью, в том числе и по сокрытию преступлений. Автором проанализированы на общетеоретическом уровне положения уголовного законодательства Украины в сфере сокрытия преступлений, определены основные способы и методы по противодействию и сокрытию данного общественно опасного деяния. В статье выяснено опыт зарубежных государств в вышеупомянутой криминальной сфере; установлены связи национального и зарубежного обеспечения по противодействию и сокрытия преступлений, а также возможность унификации способов и методов борьбы в данной сфере.

Ключевые слова: сокрытие преступления, противодействие преступлениям, предотвращение преступлений, зарубежный опыт в сфере противодействия и предотвращения сокрытия преступлений, уголовно-правовые меры.

CRIMINAL AND LEGAL MEASURES OF PREVENTION OF CONCEALMENT OF CRIMES: FOREIGN EXPERIENCE

The article is devoted to the study criminal legal prevention of concealment of crimes under the legislation of Ukraine, their specifics, organization and the possibility of improvement, clarification of the essence of foreign experience in this field. The article analyzes the national legislation and legislation of some foreign countries, aimed at combating crime, in particular, in relation to the concealment of crimes. The author analyzes the provisions of the criminal legislation of Ukraine in the area of crime concealment at the general theoretical level, defines the main methods and methods for counteracting and concealing this socially dangerous act. The article clarifies the experience of foreign states in the aforementioned criminal sphere, established links between national and foreign support for the prevention and concealment of crimes, as well as the possibility of unification of methods and methods of struggle in this area.

Key words: concealment of crime, crime prevention, prevention of crimes, foreign experience in the field of counteraction and prevention of concealment of crimes, criminal-law measures.